

บทที่ 2

แนวความคิด และทฤษฎีที่ใช้ในการศึกษาการกำหนดนโยบายหาบเร่แผงลอย ของกรุงเทพมหานคร

แนวความคิดเบื้องต้นในการศึกษานโยบายสาธารณะ

ความหมายของนโยบายสาธารณะ

Thomas R.Dye

นโยบายสาธารณะ คือ อะไรก็ตามที่รัฐบาลตัดสินใจเลือกที่จะกระทำหรือไม่กระทำ
(Whatever governments choose to do or not to do)¹

James E. Anderson

นโยบายสาธารณะเป็นการกระทำบางอย่างที่มีการวางวัตถุประสงค์เพื่อแก้ไขปัญหา หรือ
เกี่ยวข้องกับเรื่องหนึ่งเรื่องใด โดยจะมีการนำไปปฏิบัติโดยบุคคล หรือกลุ่มบุคคลต่าง ๆ

(A purposive course of action followed by an actor or set of actors in dealing
with a problem or matter of concerns)²

Robert L. Lineberry

นโยบายสาธารณะ หมายถึง การกระทำต่าง ๆ ของรัฐบาลเพื่อตอบสนองต่อประเด็น
ทางการเมืองบางประการ

(The course of action the government takes in response to some political issue)³

---

¹ Thomas R.Dye, Understanding Public Policy, 5 th ed. (Englewood Cliffs, N.J. : Prentice –
Hall, 1984), p.1.

² James E. Anderson, Public Policy – Making, 2 nd ed. (New York : Holt, Rinehart and
Winston, 1979), p.3.

David Easton

นโยบายสาธารณะ เป็นเรื่องของการจัดสรรคุณค่า และผลประโยชน์ต่าง ๆ อย่าง
เป็นทางการ

(Authoritative allocation of values)⁴

Harold Lasswell และ Abraham Caplan

นโยบายสาธารณะ หมายถึง แผนงานและโครงการที่กำหนดขึ้นอันประกอบด้วย
เป้าหมาย คุณค่า และการปฏิบัติต่าง ๆ

(A projected program of goals, values and practices) ⁵

ตามความเห็นของผู้ทำวิทยานิพนธ์ นโยบายสาธารณะ หมายถึง ผลลัพธ์สุดท้ายของ
กระบวนการกำหนดนโยบายไม่ว่าจะเป็นการดำเนินการในระดับชาติ หรือระดับท้องถิ่นที่เกี่ยวพัน
กับการใช้อำนาจรัฐตัดสินใจวางแนวทางการปฏิบัติในเรื่องหนึ่งเรื่องใดที่มีผลกระทบต่อส่วนรวม
ไม่ว่าจะโดยตรงหรือโดยอ้อม รวมทั้งไม่ว่าจะในทางบวกหรือทางลบ และมีลักษณะของการ
ให้เหตุผลเพื่อสนับสนุนความชอบธรรมของนโยบายให้เกิดขึ้นในสายตาของสาธารณชนทั่วไป

ระเบียบวิธีศึกษานโยบายสาธารณะ

กุลธนา ธนาพงศธร ได้สรุปวิธีการศึกษานโยบายของรัฐ (นโยบายสาธารณะ) ออกเป็น
3 แนวทางสำคัญ⁶ คือ

³ Robert L.Lineberry, Government in America : People, Politics and Policy (Boston : Little,
Brown and Co, 1981), p8.

⁴ David Easton, A Framework for Political Analysis (Englewood Cliffs, N.J. : Prentice Hall,
1965), p.110.

⁵ Harold D. Lasswell and Abraham Kaplan, Power and Society (New Haven : Yale University
Press, 1970), p.71.

⁶ กุลธนา ธนาพงศธร, หลักการกำหนดนโยบายของรัฐ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัย
ธรรมศาสตร์ : 2517), หน้า 10,11.

ก. วิธีการศึกษาในแง่ทฤษฎีหรือตัวแบบ (Theory or model of study)

เป็นวิธีการศึกษาที่มุ่งคิดค้นสร้างเป็นทฤษฎีหรือตัวแบบของวิธีการศึกษานโยบายของรัฐ แล้วนำเอาทฤษฎีหรือตัวแบบนั้น ๆ ไปใช้ในการศึกษาต่อไป หรือมีเจตนาเป็นการนำเอาทฤษฎีหรือตัวแบบที่ใช้ในการศึกษาศาสตร์ด้านอื่น ๆ มาใช้ในการศึกษานโยบายของรัฐ

ข. วิธีการศึกษาในแง่กระบวนการของนโยบาย (Policy process study)

เป็นการศึกษาโดยมุ่งพิจารณาถึงกระบวนการต่าง ๆ ของนโยบาย ไม่ว่าจะ เป็นกระบวนการกำหนด กระบวนการพัฒนา หรือกระบวนการอื่นใดก็ตาม ซึ่งการศึกษาตามแนวทางนี้มุ่งที่จะทราบถึงพฤติกรรมต่าง ๆ ที่แต่ละประเทศ แต่ละรัฐบาลที่เกี่ยวข้องกับการกำหนดนโยบายของรัฐ

ค. วิธีการศึกษาในแง่แต่ละขอบเขตของนโยบาย (Policy are a study)

เป็นการศึกษานโยบายของรัฐในแต่ละแง่มุมย่อย ของนโยบายของรัฐทั้งหมด โดยแยกศึกษาถึงประเด็นต่าง ๆ ของนโยบายในขอบเขตที่เป็นส่วนปลีกย่อย และศึกษาถึงสาเหตุและผลที่จะพึงเกิดขึ้นจากนโยบายของรัฐในแต่ละประเด็นปลีกย่อยนั้นด้วย

ปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบในการกำหนดนโยบาย

นโยบายของรัฐไม่ว่าจะเป็นนโยบายประเภทใดหรือมีรูปแบบอย่างไรก็ตาม ไม่ได้เป็นสิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ หากเป็นผลผลิตของการกระทำของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลหนึ่งที่อยู่ ในตำแหน่งหน้าที่ทางการเมืองของประเทศในช่วงระยะเวลาหนึ่ง ๆ ซึ่งการกระทำต่าง ๆ ของบุคคลหรือกลุ่มบุคคลเหล่านี้ ส่วนหนึ่งจะเป็นผลที่ก่อให้เกิดนโยบายของรัฐขึ้น ในรูปแบบและประเภทที่แตกต่างกันออกไปในแต่ละประเทศ ซึ่งปัจจัยที่จะนำมาใช้เป็นองค์ประกอบในการพิจารณา กำหนดนโยบายนั้น จำแนกเป็น 2 ประเภท คือ ⁷

1. ปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบพื้นฐาน (Fundamental factors)
2. ปัจจัยสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ (Environmental factors)

⁷ เรื่องเดียวกัน, หน้า 226.

ปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบพื้นฐานในการกำหนดนโยบาย

เป็นปัจจัยใด ๆ ก็ตามที่ผู้กำหนดนโยบายทุกคนจำเป็นต้องพิจารณา คำนึงถึงอยู่เสมอในการกำหนดนโยบายทุกประเภท ทุกรูปแบบและทุกเวลา โดยทั่วไปทุกรัฐจะต้องมีปัจจัยที่เป็นองค์ประกอบพื้นฐานอยู่อย่างน้อย 3 ประการ ได้แก่

1. ผลประโยชน์ของชาติ (National interest) นโยบายใด ๆ ที่กำหนดขึ้นมาจะต้องอ้างรักษาและคุ้มครองผลประโยชน์ของชาตินั้นคือ นโยบายของรัฐที่ดีที่สุด คือ นโยบายที่มีลักษณะเป็นการตอบสนองต่อผลประโยชน์สูงสุดของชาติเป็นส่วนรวม^๘ ผลประโยชน์ของชาติ คือ สิ่งใดก็ตามที่ผู้นำทางการเมือง หรือกลุ่มบุคคลที่มีอำนาจทางการเมืองของรัฐในขณะนั้น ได้ตัดสินใจหรือยึดถือว่ามีความสำคัญต่อเอกราช ความมั่นคง ความกินดีอยู่ดี และเกียรติภูมิของประเทศชาติ^๙ กล่าวคือ เป็นเป้าหมายปลายทางของประเทศหนึ่ง ๆ ที่ต้องการให้บรรลุถึง โดยกระทำการทุกสิ่งทุกอย่างเท่าที่ประเทศนั้น ๆ สามารถกระทำได้ ซึ่งผลประโยชน์ของชาตินี้อาจเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา และการพิจารณาตัดสินว่าสิ่งใดเป็นผลประโยชน์ของชาติจะต้องคำนึงถึงปัจจัยอื่น ๆ อาทิ วัตถุประสงค์ จุดหมายปลายทาง หลักการ ค่านิยม และวัฒนธรรม จารีต ประเพณีของชาติ เป็นต้น

2. วิธีการที่ใช้ในการกำหนดนโยบาย มักจะแตกต่างกันไปตามแต่ความพึงพอใจ และความสามารถของผู้นำทางการเมือง บางรัฐใช้วิธีการที่สลับซับซ้อน ละเลียดลึกซึ้ง มีการพิจารณาปัจจัยต่าง ๆ ทั้งปัจจัยพื้นฐาน และปัจจัยสิ่งแวดล้อมอย่างกว้างขวางมากมาย ทำให้นโยบายที่กำหนดออกมามีความเหมาะสม ถูกต้อง สมเหตุสมผล และสามารถนำไปปฏิบัติจนสำเร็จลุล่วงได้โดยง่าย รวดเร็ว และประหยัด แต่บางรัฐอาจใช้วิธีการที่ค่อนข้างเรียบง่าย ไม่มีแบบฉบับกฎเกณฑ์

^๘ สวัสดิ์ สุคนธรังษี, "รัฐประศาสนโยบายกับมติมหาชน," วารสารพัฒนบริหารศาสตร์ 15 เล่มที่ 1 (มกราคม 2518) : 80.

^๙ สุชาติ จุฑาสมิต, "ผลประโยชน์ วัตถุประสงค์ และนโยบายของชาติ," วารสารเสนาธิปไตย 23 เล่มที่ 1 (มกราคม 2517) : 8.

ที่แน่นอน คำหนึ่งถึงปัจจัยต่าง ๆ น้อยมาก ผลลัพธ์จะมีนโยบายที่ไม่น่าเชื่อถือ ยากแก่การนำไปปฏิบัติ เสี่ยงต่อความล้มเหลว

3. ความรู้ที่จะเป็นประโยชน์เอื้ออำนวยให้การกำหนดนโยบายเป็นไปด้วยความถูกต้อง เรียบร้อย และดีที่สุดเท่าที่จะสามารถกระทำได้

ก. ความรู้ในเรื่องข่าวสารข้อมูลต่าง ๆ เกี่ยวกับการกำหนดนโยบาย (Policy data and information) เป็นความรู้ในเรื่องราวต่าง ๆ โดยทั่วไปที่เกี่ยวข้องโดยตรง หรือโดยทางอ้อมต่อการที่จะกำหนดนโยบายนั้น ๆ ทั้งนี้เพื่อหลีกเลี่ยงความผิดพลาดในการกำหนดนโยบาย และความล้มเหลวในการนำนโยบายไปปฏิบัติ

ข. ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับองค์กรที่จะทำหน้าที่ในการกำหนดนโยบาย (Policy – making organizations) ว่า ในรัฐหนึ่ง ๆ มีองค์กรและกลุ่มบุคคลที่มีอำนาจหน้าที่ในการกำหนดนโยบายอยู่อย่างไรบ้าง และขอบเขตของอำนาจหน้าที่ในการกำหนดนโยบายของแต่ละองค์การ แต่ละกลุ่มบุคคลมีอยู่มากน้อยเพียงใด

ค. คุณสมบัติ หรือความรู้ความสามารถของบุคคลที่จะเป็นผู้กำหนดนโยบาย (Qualifications of Policymakers) ผู้กำหนดนโยบาย จะต้องมีความรู้ ความสามารถ หรือคุณสมบัติที่จะกำหนดนโยบายได้อย่างถูกต้อง เหมาะสม สามารถนำไปปฏิบัติจนบรรลุผลสำเร็จได้ โดยจะต้องมีความรู้ ความเข้าใจในวิธีการกำหนดนโยบาย (Policy making Knowledge) และมีความรู้ความเข้าใจทั่วไปเกี่ยวกับปัจจัยต่าง ๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับนโยบายที่จะกำหนดขึ้น (Policy issue knowledge)

ปัจจัยสิ่งแวดล้อมที่มีต่อการกำหนดนโยบายสาธารณะ

จอห์น กัส ได้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญและความสัมพันธ์ของปัจจัยสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการบริหารงานของรัฐ โดยได้จำแนกปัจจัยทางนิเวศวิทยาที่จะเป็นเครื่องอธิบายถึงหน้าที่ของ

รัฐบาล และที่จะมีผลกระทบต่อการบริหารออกเป็น 7 ประการ¹⁰ คือ ประชาชน สถานที่ วิทยาการ ทางกายภาพ วิทยาการทางสังคม ความปรารถนา และความคิดเห็น ทูพภิกขภัย และบุคลิกภาพ

เฟรด ริกส์ ได้พัฒนาการศึกษาที่ต้องการจะทราบถึงสิ่งที่เป็นปัจจัยสิ่งแวดล้อมอันเป็น เหตุ เป็นผลกัน หรือมีสหสัมพันธ์ระหว่างตัวมันแปรต่าง ๆ ที่เป็นปัจจัยสิ่งแวดล้อม กับตัวมันแปร ที่เป็นพฤติกรรมทางการบริหาร¹¹ โดยได้ชี้ให้เห็นถึงความแตกต่างระหว่างระบบที่มีความสัมพันธ์ โดยตรงที่อยู่ในสาย (Order) เดียวกันกับระบบที่มีความสัมพันธ์ที่อยู่ต่างสายกัน มีการจำแนก ปัจจัยสิ่งแวดล้อมออกเป็น 2 ประเภท คือ

- ก. สิ่งแวดล้อมที่อยู่ใกล้ชิด (Contextual environment)
- ข. สิ่งแวดล้อมที่อยู่ภายนอก (Setting environment)

ส่วนประเภทของปัจจัยสิ่งแวดล้อมของการบริหารนั้น ได้จำแนกไว้ 5 ประการ ได้แก่

1. โครงสร้างทางเศรษฐกิจ
2. โครงสร้างทางสังคม
3. ระบบการคมนาคมติดต่อ
4. ระบบสัญลักษณ์แห่งการยึดถือ
5. โครงสร้างทางอำนาจ

ลินตัน เคลาด์เวลล์ ได้ค้นพบความจริงที่มีส่วนส่งเสริมให้มีการพัฒนาแนวความคิด เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อม อย่างน้อย 2 ประการ¹² คือ

¹⁰ John M. Gaus, Reflections on Public Administration, 4 th ed., (University, Ala. : University of Alabama Press, 1965), pp. 10 –17. อ้างถึงในกุลธร ธนาพงศธร, หลักการกำหนดนโยบายของรัฐ, หน้า 303.

¹¹ Fred W. Riggs, System Theory : Structural Analysis. Approaches to the Study of Political Science, eds. Michael Haas & Henry S. Kariel (Scranton, Penn. : Chandler, 1970), pp. 195 – 235. อ้างถึงในเรื่องเดียวกัน, หน้า 304.

¹² Lynton K. Caldwell, Environment : A Challenge of Modern Society (New York : Double day & co., 1970), pp 20 –21. อ้างถึงในเรื่องเดียวกัน, หน้า 305.

ประการแรก ประชาชนโดยทั่วไปจะต้องให้ความสนใจพิจารณาถึงสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ในสังคมอย่างละเอียดรอบคอบในฐานะที่เป็นสิ่งที่มีอยู่ในสังคมนั้น ๆ โดยชอบธรรม และเป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับการดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ของรัฐ

ประการที่สอง ผู้กำหนดนโยบายสาธารณะจะต้องมีการค้นหาหนทางที่จะผสมผสาน หรือเชื่อมโยงระหว่างหน้าที่ และบทบาทของหน่วยงานต่าง ๆ ของรัฐ กับปัจจัยสิ่งแวดล้อมทั้งหลายที่มีอยู่ในสังคมนั้น ๆ เพื่อที่จะได้ทราบความสัมพันธ์ และอิทธิพลที่แต่ละฝ่ายมีต่อกัน

ไอรา ชาร์แคนสกี ได้อธิบายถึงปัจจัยสิ่งแวดล้อมของนโยบายว่า หมายถึง สิ่งแวดล้อมทางการเมือง ทางเศรษฐกิจ และทางสังคม ซึ่งเป็นทั้งแหล่งส่งพลังสนับสนุนนโยบายและรับผลกระทบจากนโยบายนั้น ๆ ¹³ โดยให้ความสำคัญแก่ปัจจัยสิ่งแวดล้อมว่าเป็นปัจจัยประการที่ 4 ของการศึกษาวិเคราะห์นโยบายของรัฐ

จอยส์ แมทธิวส์ มันส์ ได้ชี้ให้เห็นว่า ปัจจัยสิ่งแวดล้อมเป็นองค์ประกอบสำคัญประการหนึ่งของสิ่งที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายสาธารณะ โดยได้จำแนกประเภทของปัจจัยสิ่งแวดล้อมที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบาย ออกเป็น 3 ประการ ¹⁴ ได้แก่

1. วัฒนธรรมทางการเมือง
2. นโยบายของรัฐในระดับชาติ กล่าวคือในการกำหนดนโยบายใด ๆ ของรัฐบาลในระดับต่ำกว่าลงมาหรือท้องถิ่น จะต้องพิจารณาคำนี้ถึง และจะต้องได้รับอิทธิพลจากนโยบายของรัฐบาลในระดับที่สูงกว่าอยู่เสมอ อย่างหลีกเลี่ยงไม่พ้น
3. สถานที่ทางภูมิภาค กล่าวคือ ในแต่ละภูมิภาคของประเทศย่อมมีความแตกต่างกันในด้านต่าง ๆ มากมาย เช่น ภูมิหลังทางประวัติศาสตร์ โครงสร้างและแบบฉบับทางเผ่าพันธุ์ จารีตประเพณี ทัศนคติ ความคิดเห็นของคนท้องถิ่น เป็นต้น

¹³ Ira Sharkansky, Environment, Policy, Output and Impact : Problem of Theory and Method in the Analysis of Public Policy, Policy Analysis in Political Science, ed. Ira Sharkansky (Chicaco :Markham, 1970), p.63. อ้างถึงในเรื่องเดียวกัน, หน้า 306.

¹⁴ Joyce Matthews Munns, The Environment, Politics, and Policy Literature : A Critique and Reformulation The Western Political Quarterly, Vol. 28 No. 4 (December 1975), PP.646 – 667. อ้างถึงในเรื่องเดียวกัน, หน้า 307 - 308.

กุลธน ธนาพงศธร สรุปว่า แนวความคิดในการศึกษา ปัจจัยสิ่งแวดล้อมของนโยบายนั้น มุ่งสนใจศึกษาถึงปัจจัยสิ่งแวดล้อมของนโยบายใน 2 ประเภทใหญ่ ๆ ¹⁵ คือ

ก. ปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ หรือทางชีววิทยา (Physical / Biological environment) เป็นปัจจัยสิ่งแวดล้อมที่เป็นรูปธรรม สามารถมองเห็น สัมผัส หรือทราบได้ว่ามีอยู่

ข. ปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางสังคมวิทยา (Sociological environment) เป็นปัจจัยสิ่งแวดล้อมที่เป็นนามธรรม ไม่สามารถมองเห็น หรือจับต้องได้ แต่เป็นที่ทราบและยอมรับโดยทั่วไปว่ามีอยู่ จำแนกได้ 3 ลักษณะ คือ สิ่งแวดล้อมทางเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อมทางการเมือง และ สิ่งแวดล้อมทางสังคม

ประเภทของปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางสังคมวิทยา

จำแนกออกได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. ปัจจัยสิ่งแวดล้อมที่อยู่ภายในระบบการเมือง

กล่าวคือ เป็นปัจจัยสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ที่มีอยู่ หรือเกิดขึ้นภายในขอบเขตของระบบการเมืองเท่านั้น ซึ่งอาจถือได้ว่าเป็นปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางการเมือง (Political Environment) ซึ่งมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายของรัฐอย่างมาก โดยจะส่งผลกระทบในรูปแบบ และวิธีการที่แตกต่างกันเล็กน้อยกว่ากันไป ตามแต่ละประเภทของปัจจัยสิ่งแวดล้อม และตามแต่ละช่วงระยะเวลา และสถานที่ของแต่ละรัฐด้วย ปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางการเมืองหลักและมีความสำคัญ จำแนกได้ 6 ประการ คือ

ก. วัฒนธรรมทางการเมือง เป็นสิ่งที่มีความสลับซับซ้อน ซึ่งได้สะสมกันมาเป็นเวลานาน และมีอิทธิพลก่อให้เกิดรูปแบบของระบบการเมืองหนึ่ง ๆ ได้แก่ จารีตประเพณี วัฒนธรรม ค่านิยม และความรู้สึกนึกคิดของประชาชนในสังคมนั้น

¹⁵ กุลธน ธนาพงศธร, หลักการกำหนดนโยบายของรัฐ, หน้า 308, 309.

แกเบรียล อัลมอนต์ ได้ให้ความหมายของวัฒนธรรมทางการเมืองว่า เป็นแบบฉบับของทัศนคติและความรู้ ความเข้าใจ (ซึ่งได้รับโดยผ่านการศึกษอบรม) ของบุคคลแต่ละคนที่มีต่อการเมืองในระหว่างสมาชิกทั้งหลายของระบบการเมืองหนึ่ง ๆ ¹⁶

ไฮน์ ยูเลา ได้อธิบายในอีกทัศนะหนึ่งว่า วัฒนธรรมทางการเมือง เป็นพฤติกรรมทางการเมืองของกลุ่มชน เช่นเดียวกับความเชื่อ หลักการ วัตถุประสงค์ และค่านิยม ซึ่งบุคคลทุกคนในกลุ่มนั้นมีอยู่ร่วมกัน โดยแต่ละคนย่อมมีความรู้สึกนึกคิดของตนเองเกี่ยวกับวัฒนธรรมทางการเมือง ซึ่งมีอิทธิพลต่อสิ่งที่ตนกระทำ หรืองดเว้นไม่กระทำทางการเมือง ¹⁷

ข. มติมหาชน หมายถึง ความรู้สึก ความคิดเห็นของประชาชนโดยทั่วไปในประเด็นใดประเด็นหนึ่ง ในขณะใดขณะหนึ่ง โดยการแสดงออกซึ่งความรู้สึก หรือความเห็นนั้น ๆ ในรูปแบบและวิธีการต่าง ๆ กัน เช่น โดยการพูดจา โดยการกระทำ หรือการงดเว้นไม่กระทำอย่างใดอย่างหนึ่ง ¹⁸

เอ็ม จัดด์ ฮามอน ได้ชี้ให้เห็นว่า แม้ว่ามติมหาชนจะเป็นการแสดงออกของชนส่วนใหญ่เพื่อประโยชน์ของสังคมเป็นส่วนรวมก็ตาม แต่ในหลายกรณีปรากฏว่ามติมหาชนเป็นเพียงการแสดงออกของกลุ่มชนที่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนตัว หรือกลุ่มของตนเองเท่านั้น ¹⁹ แต่ถึงอย่างไรก็ตาม จาค็อบ ยีนยันว่า ผู้กำหนดนโยบายไม่ว่าจะเป็นในประเทศใดก็ตาม ควรจะต้องคำนึงถึงความต้องการ และความคิดเห็นของประชาชนภายในประเทศ ในแต่ละช่วงเวลาอยู่เสมอ ²⁰

¹⁶ Gabriel A. Almond, Comparative Political System. Political Behavior : A Reader in Theory and Research, eds. Heixz Eulau, S.J. Eldersveld & Morris Janowitz (III : Free Press, 1956), p.36. อ้างถึงในเรื่องเดียวกัน, หน้า 311 – 318.

¹⁷ Heinz Eulau, The Behavioral Persuatiion in Politics (New York : Randon House, 1963), P.88. อ้างถึงในเรื่องเดียวกัน, หน้า 312.

¹⁸ กุลธณ ธนาพงศธร, หลักการกำหนดนโยบายของรัฐ, หน้า 321.

¹⁹ M. Judd Harmon, Political Thought : From Plato to the Present (New York : Megraw Hill, Inc., 1964), pp. 357, 375. อ้างถึงในเรื่องเดียวกัน, หน้า 322 – 323.

ฮาโรลด์ วิลสัน ซึ่งให้เห็นว่า การวัดมติมหาชนมิใช่เพื่อนำไปเป็นตัวกำหนดของนโยบาย แต่เพื่อนำมาใช้เป็นองค์ประกอบอย่างหนึ่งในการกำหนดนโยบาย²¹ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของธอมัส ดาย ที่ค้นพบความจริงว่า มหาชนส่วนใหญ่มีความรู้ ความสนใจ และความคิดเห็นเพียงเล็กน้อยเกี่ยวกับปัญหาทางนโยบายที่สำคัญ ๆ และมติมหาชนเป็นสิ่งที่ไม่คงที่ (Unstable) และไม่สอดคล้องต้องกัน (Inconsistent)²²

ค. ทศนะของผู้นำ ที่จะพึงมีต่อการกำหนดนโยบายของรัฐ

ธอมัส ดาย มีความเห็นว่า ความชอบ ความพึงพอใจของผู้นำดูเหมือนจะมีความสัมพันธ์และมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายมากกว่าความพึงพอใจของมหาชน²³

จากการศึกษาวิเคราะห์ของเกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม พบว่า การกำหนดนโยบายใหม่หรือการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงนโยบายเก่าที่เคยมีมาแต่เดิมนั้น มักจะเป็นไปตามทศนะหรือความพึงพอใจของผู้นำเสียเป็นส่วนมาก การคำนึงถึงความพึงพอใจของมหาชนมีอยู่เป็นส่วนน้อย หรือเป็นเพียงปัจจัยสนับสนุนความพึงพอใจของผู้นำเท่านั้น²⁴

ง. อิทธิพลของพรรคการเมือง

พรรคการเมืองย่อมมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายของรัฐ เพราะพรรคการเมืองแต่ละพรรคต่างมีนโยบายของพรรคในด้านต่าง ๆ อยู่แล้ว เพื่อเสนอเป็นทางเลือกแก่ประชาชนในการ

²⁰ Charles E. Jacop, *Policy and Beraucracy* (Princeton, N.J. : D. Van Nostrand Co., 1966), P.3. อ้างถึงในเรื่องเดียวกัน, หน้า 323.

²¹ Harold Wilson, " Opinion Poll : Their Role in Government. " *Britainica Book of the Year*, 1971, P.48.อ้างถึงในเรื่องเดียวกัน, หน้า 330.

²² Thomas R. Dye, *Understanding Public Policy*, p.19.

²³ *Ibid.*, p.20.

²⁴ เกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม, *วิเคราะห์โครงการผันเงินในเชิงเศรษฐศาสตร์การเมือง*, (กรุงเทพมหานคร : สมาคมเศรษฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2515), หน้า 77.

ลงคะแนนเสียงเลือกตั้งทั่วไป และถึงขั้นจัดทำเป็นนโยบายของรัฐบาล หากได้รับเลือกตั้งและมีโอกาสจัดตั้งรัฐบาล

จ. อิทธิพลของกลุ่มผลประโยชน์

กลุ่มผลประโยชน์ต่างมีอิทธิพลส่งผลกระทบต่อนโยบายของรัฐ ในแนวทางและความหนักเบาแตกต่างกันออกไป ทั้งในด้านส่งเสริมสนับสนุน และในด้านต่อต้านคัดค้านนโยบายหนึ่ง ๆ เพื่อเป็นการปกป้องรักษาผลประโยชน์ของกลุ่มตนไว้

ฉ. อิทธิพลของการกระทำต่อกัน ระหว่างฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหาร กับฝ่ายราชการประจำ

ไอรา ชาร์แคนสกี ศึกษาวิจัยแล้วค้นพบถึงความสัมพันธ์ และการกระทำต่อกันระหว่างหน่วยงานที่ริเริ่มเสนอของงบประมาณ (คือฝ่ายราชการประจำ) หน่วยงานที่สนับสนุนหรือยืนยันตามคำขอนั้น (คือฝ่ายบริหารชั้นสูง) และหน่วยงานที่อนุมัติคำขอนั้น (คือฝ่ายนิติบัญญัติ)

2. ปัจจัยสิ่งแวดล้อมที่อยู่ภายนอกกระบวนการเมือง

กุลธน ธนาพงศธร ศึกษาพบว่า แม้ว่านโยบายที่จะกำหนดขึ้นนั้น จะเป็นนโยบายประเภทที่ไม่จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยสิ่งแวดล้อมอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องโดยตรงต่อนโยบายประเภทนั้นก็ตาม แต่ปัจจัยสิ่งแวดล้อมด้านอื่น ๆ อาจจะมีส่วนเชื่อมโยงโดยทางอ้อมต่อการกำหนดนโยบายนั้น ๆ ได้²⁵ โดยปัจจัยสิ่งแวดล้อมที่อยู่ภายนอกกระบวนการเมืองที่สำคัญ มี 3 ประการ ได้แก่

ก. ปัจจัยทางภูมิศาสตร์ และประวัติศาสตร์

บรรจบ อิศดุลย์ ชี้ให้เห็นว่า ผู้นำทางการเมืองจะตัดสินใจทำสงครามกับรัฐอื่น ๆ ก็ต่อเมื่อตนมีทรัพยากรที่จำเป็นอยู่อย่างเพียงพอ รัฐใดทำสงครามโดยมีทรัพยากรไม่พร้อม มักจะมีโอกาสพ่ายแพ้ได้ง่าย²⁶

²⁵ กุลธน ธนาพงศธร, หลักการกำหนดนโยบายของรัฐ, หน้า 347.

²⁶ บรรจบ อิศดุลย์, ภูมิรัฐศาสตร์ (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2516), หน้า 99.

กระมล ทองธรรมชาติ ซึ่งเห็นว่า ความรู้สึกของบุคคลโดยทั่ว ๆ ไป มีแนวโน้มที่จะเชื่อว่า เหตุการณ์ในอดีต จะเป็นเครื่องกำหนดเหตุการณ์ในปัจจุบัน ผู้กำหนดนโยบายจึงมักที่จะใช้ เหตุการณ์ทางประวัติศาสตร์ในอดีต เป็นเครื่องเตือนใจในการเลือกกำหนดนโยบายต่าง ๆ เสมอ²⁷

จึงเป็นเครื่องยืนยันได้ว่า ปัจจัยทางภูมิศาสตร์และประวัติศาสตร์มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายสาธารณะ

ข. ปัจจัยทางเศรษฐกิจ ปัจจัยทางเศรษฐกิจที่สำคัญที่มีอิทธิพลต่อนโยบายของรัฐอย่างชัดเจน มี 3 ประการ คือ

1. ระดับของการพัฒนาทางเศรษฐกิจ
2. ระดับของทรัพยากรทางเศรษฐกิจทั้งหมดและระดับของการกระจายทรัพยากรเหล่านี้ในระหว่างกลุ่มรายได้ต่าง ๆ
3. สถานะทางเศรษฐกิจ

ค. ปัจจัยทางสังคม ปัจจัยทางสังคมที่สำคัญ ที่มีอิทธิพลต่อนโยบายของรัฐอย่างชัดเจน มี 3 ประการ คือ

1. วัฒนธรรม และปทัสฐานทางสังคม
- เอลจีน เอช ฮัน ซึ่งเห็นว่า วัฒนธรรมจะมีอิทธิพลต่อนโยบายของรัฐในแง่ที่ว่า จะเป็นตัวกำหนดนโยบายไปในแนวทางที่บุคคลในสังคมนั้น ๆ ได้เคยยึดถือปฏิบัติกันมา การที่จะเปลี่ยนแปลงให้แตกต่างไปจากของเดิม เท่ากับเป็นการขัดแย้งกับวัฒนธรรมที่มีมาแต่ดั้งเดิม อาจได้รับปฏิกิริยาโต้แย้ง²⁸

²⁷ กระมล ทองธรรมชาติ, การเมืองระหว่างประเทศ (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2516), หน้า 84.

²⁸ Elgin H. Hunt, Social Science : An Introduction to the Study of Society (New York : McMillan, 1972), P. 50. อ้างถึงใน กุศลธนา พงศ์พร, หลักการกำหนดนโยบายของรัฐ, หน้า 357.

อานนท์ อากาภิรม ให้ความหมายของปทัสฐานทางสังคมว่าเป็นเรื่องของการกำหนดแนวทางสำหรับบุคคลที่จะยึดถือปฏิบัติในสถานการณ์ต่าง ๆ ว่าควรจะทำหรือไม่ควรปฏิบัติอย่างไร มีที่มา 3 ทาง²⁹ ได้แก่

ก. วิถีประชา (Folkways) เป็นเรื่องที่มีมนุษย์ในสังคมหนึ่งปฏิบัติกันอยู่เป็นประจำ กลายเป็นความเคยชิน เป็นขนบธรรมเนียมประเพณี ผู้ฝ่าฝืนจะถูกตำหนิ

ข. วินัยแห่งจรรยา (Mores) เป็นเรื่องเกี่ยวกับสวัสดิภาพของสังคม เป็นข้อห้าม ฝ่าฝืนจะถูกประณามจากสังคมอย่างรุนแรง

ค. กฎหมาย (Law) หลักเกณฑ์กติกาคควบคุมความประพฤติของสมาชิกในสังคม มีสภาพบังคับ หากฝ่าฝืนย่อมมีความผิด และอาจได้รับโทษ

2. เขตชุมชนตัวเมือง

ชุมชนตัวเมืองเป็นมูลเหตุก่อให้เกิดปัญหาสังคมมากมายหลายประการ ซึ่งต้องเป็นภาระหน้าที่แก่รัฐบาลในการแก้ไขปัญหา ดังนั้น ในการกำหนดนโยบายเพื่อแก้ไขปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ ผู้กำหนดนโยบายจะต้องพิจารณาคำนี้ถึงมูลเหตุต่าง ๆ ซึ่งก่อให้เกิดปัญหา รวมทั้งมูลเหตุเกี่ยวกับภาวะชุมชนตัวเมืองด้วย³⁰

ชุมชนตัวเมือง เป็นแหล่งที่มีประชาชนอยู่อาศัยอย่างมากมาย และหนาแน่น แบบฉบับความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลต่าง ๆ ก็ดี ลักษณะทางโครงสร้างของครอบครัว การประพฤติปฏิบัติ ตลอดจนวิถีการดำรงชีวิตของผู้ที่อยู่ในเขตชุมชนตัวเมือง ย่อมแตกต่างไปจากประชาชนที่อาศัยอยู่ในเขตชนบทห่างไกล ดังนั้นความต้องการ ทศนคติ และความคิดเห็นของบุคคลผู้อาศัยอยู่ในเขตชุมชนตัวเมือง ย่อมแตกต่างไปจากผู้ที่ไม่ได้อาศัยอยู่ในเขตชุมชนตัวเมือง³¹

²⁹ อานนท์ อากาภิรม, มนุษย์กับสังคม : สังคมและวัฒนธรรมไทย (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจ, 2515), หน้า 105.

³⁰ กุลธน ธนาพงศธร, หลักการกำหนดนโยบายของรัฐ, หน้า 360.

³¹ เรื่องเดียวกัน.

3. ภาวะการว่างงาน

ภาวะการว่างงาน เป็นปัญหาทางสังคมอย่างหนึ่ง ซึ่งมีความเกี่ยวพันกับปัญหาทางเศรษฐกิจ การเมือง และปัญหาอื่น ๆ ในสังคม เป็นที่ยอมรับว่ามีอิทธิพลมากที่สุดต่อการกำหนดนโยบาย

กล่าวโดยสรุป ในการศึกษาทำความเข้าใจกับนโยบายสาธารณะว่าเหตุใดนโยบายถูกกำหนดออกมาในรูปแบบเช่นนั้น จะต้องศึกษาปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบาย แยกเป็นปัจจัยภายใน ซึ่งได้แก่ ความรู้ความเข้าใจในการกำหนดนโยบาย กับปัจจัยภายนอก ที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายให้ออกมาในรูปแบบต่าง ๆ ซึ่งก็คือ ปัจจัยสิ่งแวดล้อมทางกายภาพ ปัจจัยสิ่งแวดล้อมภายในระบบการเมือง และปัจจัยสิ่งแวดล้อมภายนอกระบบการเมือง ได้แก่ ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ สภาพทางเศรษฐกิจและสังคม เป็นหลัก ซึ่งการตั้งสมมติฐานในการศึกษาเกี่ยวกับนโยบายจัดระเบียบหาบเร่งแห่งของกรุงเทพมหานครก็สอดคล้องกับแนวความคิดทั่วไปข้างต้น แต่ในการศึกษาจะให้น้ำหนักไปที่ปัจจัยสิ่งแวดล้อมที่อยู่ภายในระบบการเมือง ซึ่งก็คือทัศนคติหรือบุคลิกภาพของผู้นำทางการเมืองที่มีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายเป็นสำคัญ

ทฤษฎี หรือแนวความคิดที่ใช้ในการศึกษาการกำหนดนโยบายหาบเร่งแห่งของกรุงเทพมหานคร

ทฤษฎีชนชั้นนำ (Elite Theory)

ผู้นำ (Elite) หมายถึง กลุ่มบุคคลที่มีอำนาจ³² หรือกลุ่มบุคคลใด ๆ ในสังคมหนึ่ง ๆ ที่มีตำแหน่งหน้าที่สำคัญและมีชื่อเสียง อาจรวมถึงบุคคลหลายอาชีพด้วยกัน บุคคลที่มีตำแหน่งสูงมีอำนาจในหน้าที่ราชการ ส่วนผู้ที่ร่ำรวยในทางการค้าและธุรกิจต่าง ๆ อาจเรียกว่าผู้นำได้เช่นกัน

33

³² Amitai Etzioni, *A Comparative Analysis of Complex Organization* (New York : The Free Press, 1961), P. 89. อ้างถึงในกุลธนะ ธนาพงศธร, *หลักการกำหนดนโยบายของรัฐ*, หน้า 332.

³³ ชัยอนันต์ สมุทวณิช, "ชนชั้นปกครอง," *วารสารวิเทศนการ* 5, เล่ม 11 (มกราคม 2511): 1. อ้างถึงในเรื่องเดียวกัน, หน้า 332.

จากการศึกษาของ ธอมัส ดาย พบว่า ความชอบ ความพึงพอใจของผู้นำดูเหมือนจะมีความสัมพันธ์ และมีอิทธิพลต่อการกำหนดนโยบายมากกว่าความพึงพอใจของมหาชน³⁴ โดยได้ค้นพบความจริงว่ามหาชนส่วนใหญ่มีความรู้ ความสนใจ และความคิดเห็นเพียงเล็กน้อยเกี่ยวกับปัญหาทางนโยบายที่สำคัญ ๆ ซึ่งก็เท่ากับเป็นการแสดงให้เห็นเป็นเชิงนัยว่า มติมหาชนมีผลกระทบบ้างเล็กน้อยต่อการกำหนดนโยบายของรัฐ มีลักษณะไม่คงที่ และไม่สอดคล้องต้องกัน แสดงให้เห็นว่ามีผลกระทบต่อนโยบายของรัฐเพียงเล็กน้อยเท่านั้น³⁵

กุลธน ธนาพงศธร สรุปว่า ในเรื่องนี้มีนักวิชาการหลายคนมีความเห็นสอดคล้องกับธอมัส ดาย แต่อย่างไรก็ดีสิ่งเหล่านี้มิใช่เป็นการพิสูจน์ว่านโยบายทั้งหมดถูกกำหนดขึ้นโดยความพึงพอใจของผู้นำแต่เพียงผู้เดียวเสมอไป³⁶ ซึ่งตามความเห็นของผู้วิจัย ถึงแม้ว่า ผู้นำทางการเมืองจะกำหนดนโยบายขึ้นบนรากฐานของความชอบหรือความพึงพอใจของตนเองก็ตาม แต่ก็ได้ไม่ได้หมายความว่า จะกำหนดขึ้นได้ตามอำเภอใจโดยมิได้คำนึงถึงปัจจัยอื่น ๆ ซึ่งเป็นองค์ประกอบที่จะทำให้นโยบายนั้น ๆ สามารถนำไปปฏิบัติได้ สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง ได้รับการยอมรับจากสาธารณะ และเป็นการตอบสนองต่อการแก้ปัญหาใด ๆ

ทฤษฎีรูปแบบผู้นำ (Style Theory) หรือทฤษฎีบุคลิกภาพของผู้นำทางการเมือง

เป็นการกำหนดความต่อเนื่องระหว่างแบบฉบับของพฤติกรรม 2 แบบ คือ พฤติกรรมแบบประชาธิปไตย และพฤติกรรมแบบเผด็จการ เมื่อนำแบบฉบับพฤติกรรมทั้งสองแบบมาไขว้กันเพื่อหาความต่อเนื่องระหว่างแบบฉบับทั้งสองพฤติกรรม สามารถจำแนกพฤติกรรมได้ 4 ลักษณะ คือ พฤติกรรมเผด็จการแบบทราชาธิปไตย พฤติกรรมเผด็จการแบบมีศิลปะ พฤติกรรมแบบการศึกษา หรือ และพฤติกรรมแบบให้เข้ามามีส่วนร่วม ซึ่งสามารถจัดแยกลักษณะของผู้นำออกเป็น 5 กลุ่มย่อย ได้แก่ ผู้นำที่มุ่งงานอย่างเดียว ผู้นำที่มุ่งคนอย่างเดียว ผู้นำที่มุ่งทั้งงานและคนใน

³⁴ Thomas R. Dye, Understanding Public Policy, P.20.

³⁵ Ibid., P. 267.

³⁶ กุลธน ธนาพงศธร, หลักการกำหนดนโยบายของรัฐ, หน้า 333, 334.

ระดับปกติ ผู้นำที่มุ่งทั้งงานและคนในระดับปานกลางเท่ากัน และผู้นำที่มุ่งทั้งงานและคนในระดับสูง³⁷

ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ จะขอจำแนกรูปแบบหรือบุคลิกภาพของผู้นำเป็น 2 ประเภทใหญ่ ๆ ได้แก่ ผู้นำที่เน้นด้านงาน กับผู้นำที่เน้นการรักษาสัมพันธ์ไมตรีระหว่างกลุ่มต่าง ๆ ซึ่งจะให้เห็นความแตกต่างระหว่างผู้นำทางการเมืองแต่ละคนอย่างชัดเจน โดยตัวนโยบายจัดระเบียบหาบเร่แผงลอยจะสะท้อนรูปแบบหรือบุคลิกภาพของผู้นำทางการเมืองแต่ละคนออกมาไม่มากก็น้อย

ทฤษฎีส่วนเพิ่มขึ้น (Incremental Theory)

ชาร์ล ลินบลอม ได้สร้างทฤษฎีนี้ขึ้น โดยมีแนวความคิดที่ว่าความสามารถของมนุษย์ในการวินิจฉัยปัญหาต่าง ๆ มีอยู่ภายในวงจำกัด ไม่สามารถที่จะกำหนดนโยบาย โดยพิจารณาประเด็นต่าง ๆ ทั้งหมดตามหลักความสมเหตุสมผล ซึ่งจะต้องรวบรวม และศึกษาคำนวณข้อมูลต่าง ๆ อย่างมากมาย อันเป็นสิ่งที่พันวิสัยที่มนุษย์จะกระทำได้ ดังนั้นจึงได้สร้างตัวแบบใหม่ขึ้นที่พิจารณาศึกษาข้อมูลเพียงบางส่วนที่เพิ่มขึ้นเท่านั้นในการกำหนดนโยบาย นั่นก็คือ นโยบายใหม่มีการพัฒนาหรือปรับปรุงเปลี่ยนแปลงมาจากนโยบายเดิม³⁸

โรเจอร์ ฮิลล์แมน ยอมรับว่า การเปลี่ยนแปลงใด ๆ ในนโยบายนั้น แทนที่จะเปลี่ยนแปลงโดยผ่านกระบวนการตัดสินใจเลือกจากบรรดาหนทางเลือกต่าง ๆ แต่ในหลายกรณี จะเป็นการเปลี่ยนแปลงโดยผ่านลำดับขั้นการแก้ไขปรับปรุงนโยบายที่มีอยู่แล้วในขณะนั้น ซึ่งการแก้ไขปรับปรุงนี้จะค่อย ๆ เป็นไปอย่างช้า ๆ และหยุดชะงักเป็นช่วง ๆ ในขั้นตอนย่อยต่าง ๆ ของกระบวนการกำหนดนโยบาย การแก้ไขปรับปรุงอาจจะเป็นไปในรูปของการลองผิดลองถูก (Trial and Error) เปลี่ยนไปเปลี่ยนมา ผู้กำหนดนโยบายในแนวทางนี้มีแนวโน้มที่จะยอมรับในความ

³⁷ ธงชัย สันติวงษ์ และคณะ, พฤติกรรมบุคคลในองค์การ (กรุงเทพมหานคร ; ไทยวัฒนาพานิช, 2535), หน้า 133 – 145.

³⁸ Charles E. Lindblom, " The Science of Muddling Through " , Public Administration Review, 19 (Spring, 1959), PP. 78 – 88. อ้างถึงในกุลธร ธนาพงศธร, หลักการกำหนดนโยบายของรัฐ, หน้า 182 – 183.

ขอบธรรมของนโยบายเดิม และเห็นด้วยที่จะดำเนินนโยบายดังกล่าวต่อไป แต่อาจจะปรับแต่งให้เหมาะสมขึ้นโดยคงหลักการเดิมไว้ ทั้งนี้เพื่อลดความขัดแย้งทางการเมือง³⁹

ทฤษฎีความสมเหตุสมผล (Rational Theory)

เป็นทฤษฎีที่มีสมมุติฐานอยู่ที่ว่า ภายในระบบการเมืองหนึ่ง ๆ จะมีข่าวสารข้อมูล บัณฑิต คติและบัณฑิตผันแปรอยู่จำนวนหนึ่ง การกำหนดนโยบายเพื่อแก้ปัญหาหนึ่ง ๆ ที่เกิดขึ้นนั้น ผู้กำหนดนโยบายจะต้องได้รับข่าวสารข้อมูลอย่างครบถ้วน หรือมากที่สุดที่จะหามาได้ และสามารถควบคุมบัณฑิตต่าง ๆ ในสภาพการณ์ขณะนั้นได้ด้วย จึงจะสามารถใช้หลักการความสมเหตุสมผลได้อย่างแท้จริง ดังนั้นกระบวนการกำหนดนโยบาย และการตัดสินใจจึงตามตัวแบบนี้ จึงเป็นไปได้ แต่อาจจะด้วยความยากลำบาก

ตามความเห็นของเยเชซเกิล ดรอร์ ได้จำแนกกระบวนการกำหนดนโยบายที่สมเหตุสมผล ออกเป็น 6 ขั้นตอน⁴⁰ คือ

1. ขั้นตอนเป้าหมายปฏิบัติการ
2. ขั้นรวบรวม และจัดลำดับรายละเอียดของค่านิยม และทรัพยากรอื่น ๆ โดยให้สอดคล้องกับน้ำหนักของเป้าหมาย
3. ขั้นจัดเตรียมหนทางเลือกของนโยบายต่าง ๆ ที่สมบูรณแบบ
4. ขั้นคำนวณคาดคะเนถึงประโยชน์ที่จะได้รับกับต้นทุนของทางเลือกแต่ละทาง
5. ขั้นคำนวณหาประโยชน์สุทธิจากทางเลือกแต่ละทาง
6. ขั้นเปรียบเทียบประโยชน์ที่จะได้รับจากหนทางเลือกแต่ละทาง แล้วกำหนดทางเลือกที่จะให้ผลมากที่สุด ดีที่สุด เป็นนโยบาย

กรอบความคิดที่ใช้ในการศึกษาที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้จะใช้เป็นแนวทางหรือกรอบในการมองว่านโยบายจัดระเบียบบารเร่แผงลอยของกรุงเทพมหานครใน

³⁹ Roger Hilsman, The Politics of Policy Making in Defense and Foreign Affairs (New York : Harper & Row, 1971), P.5. อ้างถึงในเรื่องเดียวกัน, หน้า 253.

⁴⁰ Yehezkel Dror, Public Policymaking Reexamined (Scranton, Penn. : Chandler, 1968), P. 132. อ้างถึงในเรื่องเดียวกัน, หน้า 247 – 248.

แต่ละสมัย เป็นไปตามแนวทาง หรือกรอบความคิดดังกล่าวมาน้อยเพียงใด และใช้อธิบายปรากฏการณ์ทางนโยบายที่เกิดขึ้นได้มากน้อยเพียงใด เพื่อนำไปสู่ความเข้าใจในที่มาของนโยบายในแต่ละยุคสมัยอย่างแท้จริง นั่นก็คือ มองว่าชนชั้นนำทางการเมืองคือผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร มีอิทธิพลสำคัญต่อการกำหนดนโยบายการจัดระเบียบหาบเร่แผงลอย โดยการตัดสินใจจะตั้งอยู่บนพื้นฐานของความมีเหตุผลในระดับหนึ่ง ประกอบกับความเชื่อหรือความพอใจส่วนตัว และยึดหลักการปรับแตงนโยบายที่มีอยู่เดิมให้เหมาะสมขึ้นเพื่อให้จัดการกับปัญหาได้ดีกว่าเดิมจริงหรือไม่ อย่างไร

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย